

Fameuze portretten, verbluffende kleurenfotografie

In deze aflevering onder meer twee overzichten: van de fameuze portretten van Anton Corbijn tot de verbluffende kleurenfotografie van Harry Gruyaert.

Anton Corbijn neemt een aparte plaats in binnen de Nederlandse fotografie. En als eigenzinnig fotograaf van popmuzikanten hoort hij ook al vele jaren tot de absolute wereldtop. Zijn zestigste verjaardag is aangegrepen voor een grote overzichtstentoonstelling in het Haags Gemeentemuseum waar onder de titel *Hollands Deep* werk van de afgelopen vier decennia te zien was. Bij gelegenheid daarvan werd een kloek catalogus uitgebracht door Schirmer/Mosel. Dezelfde uitgever tekende in 1989 voor *famouz*, Corbijns bejubelde eerste fotoboek. Prachtig alleen al hoe dat boek opent met een woest abstract portret dat Don Van Vliet alias Captain Beefheart met oliekrijt van Corbijn maakte. Natuurlijk, Corbijns grandioze fotoportret van de Captain in de Mojavewoestijn is ook opgenomen in *Hollands Deep*. Maar anders dan in *famouz* krijgt hij geen mooie witte lege bladzijde naast zich maar – veel minder aansprekend – het portret van een andere artiest, Joe Cocker. Lege bladzijden komen überhaupt niet

voor, het ene portret na het andere volgt, 220 bladzijden lang. Toch resulteert dat niet in een saaie, opsommerige vormgeving, want grafisch ontwerpster Irma Boom heeft zich niet op de laatste plaats laten leiden door een subtiel gevoel voor beeldrijm. Zo zien we de doorleefde rechterhand van bluesgitarist John Lee Hooker naast een portret van Tom Waits waarop vier handen zichtbaar zijn en keert de bocht in de weg waarover Peter Gabriel loopt als het ware terug in de gebogen vorm van een lantaarnpaal naast Gary Lucas, weerspiegeld in het water. *Hollands Deep* bevat veel werk van na *famouz*, waaronder ook werk in kleur. En het gaat al lang niet meer bijna uitsluitend over popartiesten want ook filmacteurs, schrijvers, schilders en andere beroemdheden uit de kunstwereld laten zich graag vereeuwigen door Corbijn. In de catalogus staan ook diverse voorbeelden uit de serie *a. somebody* (2001/2) waarin de fotograaf zichzelf portretteert als Elvis, Kurt Cobain, Frank Zappa en diverse andere overleden popsterren. Even intrigerend vind ik zijn portretten van vrouwen die in seksclubs werken. Dit overzichtswerk bevestigt nog eens ten overvloede dat elk portret een Corbijn is én (meestal) anders dan elk ander portret. Dat heeft niet alleen te maken met de grote vrijheid waarmee hij bijna als een schilder kan fotograferen. Want elk portret is een ontmoeting. Corbijn kan heel dichtbij mensen komen en weet feilloos tegen welke achtergrond en in welke lichtsituatie ze het best geplaatst kunnen worden. Wat dat betreft is het natuurlijk niet vreemd dat Corbijn al enige tijd stevig aan de weg timmert als speelfilmregisseur. Ook daarvan is werk opgenomen.

- Anton Corbijn: *Hollands Deep*
 Franz Kaiser e.a. (t)
 Vormgeving Irma Boom
 Schirmer/Mosel
 ISBN 978-3-8296-0683-7
 Prijs € 49,80

Het is hier vaker gezegd: circusboeken zijn er volop maar interessante fotoboeken over de kermis zijn dun gezaaid. Alleen al daarom is *Van de reis – De kermis, het*

circus en de mensen een welkome aanwinst. In dat boek geeft documentair fotograaf Jac Weerts een mooi beeld van de wereld van 'kunst, vermaak en illusie' en van de mensen die het mogelijk maken, van kermis- en circusexploitanten tot artiesten en opbouwers en afbrekers van attracties. Maar zij niet alleen, want ook hun kinderen krijgen veel aandacht – 'het kind van de reis', zoals het zo mooi heet, staat zelfs centraal. Niet vreemd want Jac Weerts, zo lezen we in een begeleidend persbericht 'heeft jarenlang in zijn caravan tussen de woonwagens geleefd – onder andere als leerkracht van de Rijdende School (...) – en deel uitgemaakt van deze specifieke gemeenschap'. En inderdaad proef je dat in tal van foto's: hier is een fotograaf aan het werk die bijna als een vader zijn familie heeft gefotografeerd. Maar Weerts heeft niet alleen oog voor de mensen, hij is ook duidelijk gefascineerd door allerlei aspecten die circus en kermis tot een eigen wereld maken én door de romantiek eromheen. De minder vrolijke kanten van deze wereld komen we in zijn kleurrijke foto's niet tegen. Er zitten prachtige beelden bij; de vormgeving vind ik minder sterk. Het boek is opgebouwd uit verschillende thematische fotoseries. Die worden steeds ingeleid door een andere auteur. Zo schrijft Ineke Strouken over circus en kermis als 'Drager van immaterieel erfgoed'

en heeft landelijk circus- en kernisaal-moezenier Bernard van Welzenes het over de grote rol die het geloof speelt in het leven van deze mensen. Van Arnon Grunberg is de bijdrage 'The show must go on'. Zeker voor liefhebbers van circus en kermis is het boek een absolute must.

■ **Jac Weerts: Van de reis – De kermis, het circus en de mensen**
Uitgeverij Thoth
ISBN 978-90-6868-674-6
Prijs € 34,90

De naam van Frido Troost (1960-2013) is voor mij onverbreekelijk verbonden met de al lang niet meer bestaande uitgeverij Basalt. En ik denk dan met name aan de *Lindereeks* die hij samen met Willem van Zoetendaal uitgaf; een serie prachtig uitgevoerde fotoboekjes waarin het werk van een overleden en hedendaagse fotograaf gecombineerd werd. Zo vormden foto's van enerzijds de betrekkelijk onbekende Jacob Molenhuis en anderzijds Rineke Dijkstra een verrassende tweëenheid in *Stofgoud* (1995).

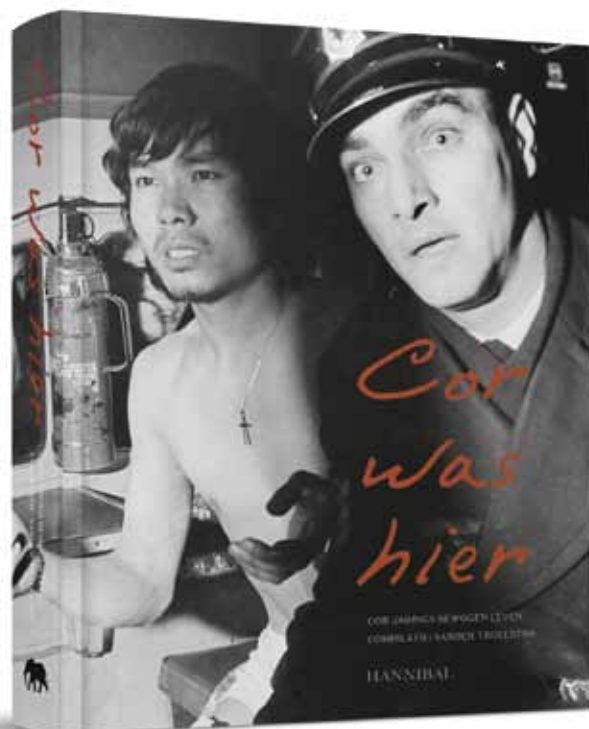
De fothistoricus en docent Frido Troost runde ook het eerste (en voorzover ik weet enige) Nederlandse fotoantiquariaat, dat onder de naam Instituut voor Concrete Materie gevestigd was in Haarlem. Hij verzamelde oude foto's en foto-albums en handelde erin. Na zijn vroegtijdige dood werd de hele verzameling verkocht aan het Archive of Modern Conflict, met vier miljoen vaak anonieme foto's een van de grootste particuliere fotocollecties ter wereld. De vanuit Londen opererende

instelling geeft ook boeken uit en als nummer 12 in de AMC2-serie is nu een aan Troost gewijde publicatie verschenen onder de titel *Shining in Absence*. Het prachtige boek is samengesteld en vormgegeven door Erik Kessels. De Amsterdamse reclamemaker, uitgever en curator deelde met Troost een grote fascinatie voor 'foto's van alledag', vaak gemaakt door al of niet anonieme amateurs. Als iemand 'schittert door afwezigheid' wordt daarmee bedoeld dat zijn of haar afwezigheid zo sterk opvalt dat hij of zij als het ware toch heel aanwezig is. Kessels heeft de 'schitterende afwezigheid' van Troost op een heel bijzondere manier te boek gesteld: door uit diens verzameling tientallen lege bladzijden uit oude albums bijeen te voegen. Vaak zijn het albumbladen waar de foto's moedwillig uitgehaald of uitgescheurd zijn, bladen waarop soms alleen nog de plakkertjes te zien zijn of bijschriften die min of meer aangeven wat er op de verdwenen foto's te zien was. Zo zie je bij de woorden 'Hauptmann Franke' onder een leeg fotokader meteen een of andere Nazi voor je. En zo roepen al deze lege albumbladen het beeld op van de man die ze verzameld heeft, Frido Troost. Kessels geeft hem met dit boek een prachtig eerbetoon en je kunt je niet anders voorstellen dan dat de grote verzamelaar het ook schitterend gevonden zou hebben.

■ **Shining in Absence**
AMC2 Issue 12
Samengesteld en vormgegeven door Erik Kessels
ISSN 2048-4135
Prijs £ 28.00

'Er miste nog een goed fotoboek en dat moest vooral gaan over Cor Jaring. Voor mij is zijn fotografie pas goed als je Cor totaal ziet. Cor Jaring als mens met zijn streken en gekkigheid. Dan pas kun je écht naar zijn fotografie kijken. Het is voor mij de combinatie die het volledig maakt. Een boek als afscheid en een hommage aan een unieke fotograaf en Amsterdammer.'

Zo eindigt fotograaf Sander Troelstra het door hem samengestelde boek over de bekende Amsterdamse fotograaf Cor Jaring die op 17 november 2014 overleed. Troelstra, die in de laatste levensjaren van Jaring een bijzondere band opbouwde met de fotograaf, is in

zijn opzet grandioos geslaagd. Want *Cor was hier* is een schitterend boek geworden dat een prachtig beeld geeft van 's mans leven en werk, en waarin beide elementen tot een aansprekend geheel zijn gesmeed.

Troelstra heeft daarbij dankbaar gebruik gemaakt van mooie teksten van Joris van Casteren, fragmenten uit Jarings door Emile Fallaux opgetekende levensverhaal *Je bent die je bent*, en diverse herinneringen van collegafotografen, vrienden en familieleden. Die herinneringen hebben met name betrekking op de jaren zestig toen Jaring als een soort hoffotograaf van de Provo-beweging diverse politieke acties, demonstraties en – vooral – artistieke happenings vast wist te leggen.

Dankzij een sterke vormgeving van Hei-dens Karwei wisselen teksten en fotografie zich dusdanig af dat lezen en kijken één ervaring wordt. En wat die fotografie betreft: ik moet zeggen dat ik een deel van het werk van Jaring wel altijd wist te waarderen, maar dat ik er niet zo van hield zoals je van meesters als Ed van der Elsken of Richard Avedon kunt houden. Door de sterke selectie die Troelstra in zijn boek bijeen heeft gebracht, is Cor Jaring voor mij een nieuwe grootheid geworden in de Nederlandse fotografie. Er zitten ook foto's bij waarop we de fotograaf zelf in actie zien, alsmede kiekjes uit het familiealbum. Maar de mooiste foto's uit die categorie zijn toch door Troelstra zelf gemaakt: schitterende portretten van de oude Jaring in

zijn laatste levensjaren, waaronder een ontroerende foto waarop we de oude Cor samen zien met Willy, de vrouw met wie hij lief en (veel) leed deelde.

- **Cor Jaring: Cor was hier**
Samenstelling Sander Troelstra
Uitgeverij Kannibaal
ISBN 978-94-9208-129-2
Prijs € 39,50

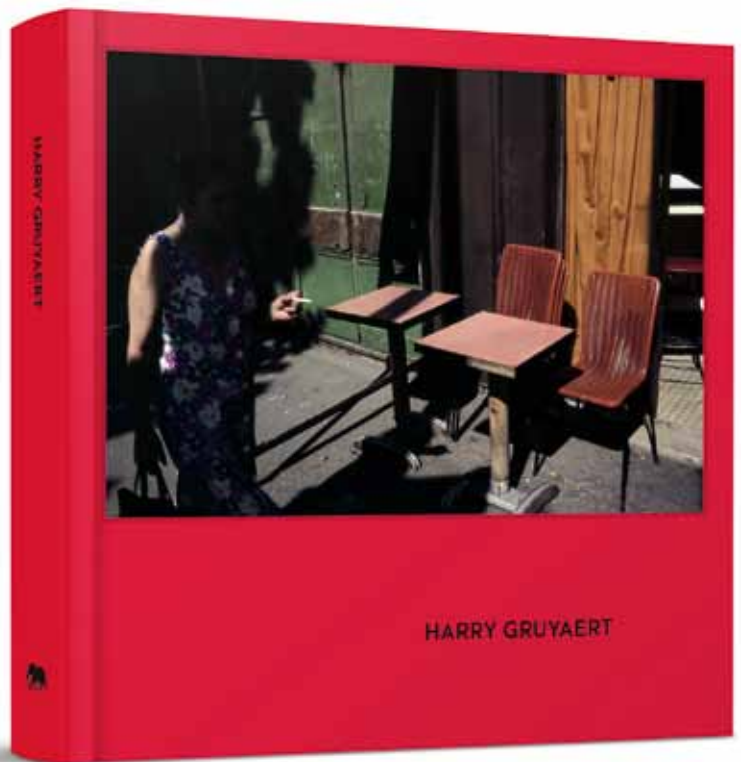
Hoewel hij zeker ook als graficus bekendheid geniet, zal de Rotterdamse kunstenaar Wally Elenbaas (1912-2008) vermoedelijk vooral de geschiedenis in gaan als fotograaf. Als communistisch bevlogen arbeidersfotograaf gebruikte hij in de jaren dertig de camera als wapen in de klassenstrijd. Al snel werd hij beïnvloed door de Nieuwe Fotografie en het surrealisme. Maar ook vrouwen vormden een belangrijke inspiratiebron – niet op de laatste plaats zijn grote liefde Esther Hartog (1905-1998) die ook als fotograaf haar sporen naliet.

In 2002, vier jaar na haar dood, verscheen *De honderd gezichten van Esther Hartog*, een uiterst persoonlijke, liefdevolle terugblik in teksten en foto's. Een merkwaardig boek dat hier en daar meer leek op een privé-album en zo had Elenbaas het ook aanvankelijk bedoeld. Kort voor zijn dood

in 2008 besloot hij al zijn bezittingen over te dragen aan een stichting op voorwaarde dat een deel van de hieruit voorkomende opbrengsten onder meer gebruikt zou worden voor de publicatie van een fotoboek over zijn werk en dat van zijn geliefde. Op 23 april jl. was het zover dat het boek ten doop kon worden gehouden in het Nederlands Fotomuseum. Het is een mooie publicatie geworden waarin ook ruim aandacht gegeven wordt aan de al of niet erotisch getinte naaktfotografie van het kunstenaarspaar. Het gaat daarbij met name om 'naaktstudies' uit de periode 1959-1962. Het is vaak niet duidelijk door wie van de twee de foto's gemaakt zijn, zo valt te lezen in de begeleidende tekst. En dat is natuurlijk wel mooi voor twee mensen die zo'n sterke tweeeenheid vormden in liefde en kunst. Ook aan de orde komt de trieste affaire uit 1962 toen Elenbaas zijn baan als kunstacademiedocent verloor en acht maanden gevangenisstraf uitzat omdat hij zich onzedelijk gedragen zou hebben met studenten van de academie die voor hem en zijn vrouw geposeerd hadden. Tja, de vrije, blije jaren zestig waren nog niet echt begonnen. Het nu gepubliceerde boek zou vermoedelijk nog omvangrijker en interessanter zijn geweest als de politie niet een flinke partij foto's en negatieven in beslag genomen had zonder ze ooit terug te geven...

- **Wally Elenbaas & Esther Hartog**
Foto's/Photos
Flip Bool en Wim van Sinderen (t)
Nai010 uitgevers
ISBN 978-94-6208-172-7
Prijs € 29,50

Met het werk van Harry Gruyaert maakte ik voor het eerst kennis via zijn boek 'Morocco' (1990) – misschien wel het mooiste fotoboek dat ooit verschenen is over dat land. Met name de fantastische kleuren en kleurcomposities verbluften me. De van oorsprong Antwerpse Magnum-fotograaf staat dan ook bekend als 'Europees pionier van de kleurenfotografie'. Zo wordt hij genoemd in het eerste Nederlandstalige overzicht, uitgebracht door uitgeverij Hannibal.

Ik ken weinig fotografen die zo sterk 'getriggerd' worden door kleur. Zoals Cartier-Bresson de fotograaf is van 'het beslissende moment' in de zwart-wit fotografie, zo slaat Gruyaert als het ware toe in die ene fractie van een seconde als kleurencombinaties een fantastisch geheel vormen. En voor de duidelijkheid: dan gaat het niet om bestudeerde studio-opnamen of steriele moodoenerij maar om straat- en landschapsfotografie waarin de mens zelden afwezig is. De kracht van zijn foto's heeft ook te maken met sterke contrasten en kleuren die soms verzadigder of extremer lijken dan je voor mogelijk houdt. Maar wie beter om zich heen kijkt en allerlei lichtsituaties observeert, weet hoe buitengewoon rijk van kleur de werkelijkheid eruit kan zien. En dan nog heeft Gruyaert natuurlijk de vrijheid om als een schilder van licht de kleuren naar zijn hand te zetten. Net zoals Alex Webb is hij ook duidelijk gefascineerd door extreme contrasten tussen licht en schaduw, soms zo extreem dat het totaalbeeld iets abstracts of schilderachtigs krijgt. Maar, zoals al aangegeven, meestal zijn er ook mensen te zien. Met het oog op andere pioniers van

de kleurenfotografie doet het werk me wat dat betreft eerder aan Joel Meyerowitz denken dan aan de meer afstandelijke William Eggleston.

Het prachtig gedrukte boek bevat tal van hoogtepunten – vrijwel uitsluitend uit de vorige eeuw – en doet zeker recht aan de grootheid van Gruyaert. Zelf zou ik overigens wel een andere foto gekozen hebben op het omslag. Bijvoorbeeld die ene haast magisch-realistische strandfoto waarmee het boek eindigt. Het is zo'n foto die je op groot formaat aan je muur zou willen hebben om er af en toe in weg te dromen.

- Harry Gruyaert
Francois Hébel (ed.)
Uitgeverij Hannibal
ISBN 978-94-9208-130-8
Prijs € 39,50

Familiealbums worden wel eens weggezet als eenzijdig of zelfs vals. De daarin verzamelde foto's geven een vertekend beeld, zo is de redenering, en alleen de leuke dingen uit het leven zijn erin vastgelegd: van feesten tot vakanties, van leuke jeugd-foto's tot verliefde momenten. Inderdaad, een auto-ongeluk zul je niet makkelijk aantreffen in een familiealbum, net zo min als opa die wacht tot hij eindelijk eens bezoek krijgt.

De Amerikaanse fotograaf Daniel W. Coburn miste ook in zijn eigen familieal-

bum beelden die iets vertelden over de werkelijke, soms problematische geschiedenis van zijn familie. Het inspireerde hem tot het maken van een boek dat een soort 'aanvulling' zou moeten zijn voor menig familiealbum, waar ook ter wereld. Hij gebruikte daarvoor niet alleen eigen werk maar ook anonieme amateurfoto's die hij bewerkte. Naar mijn gevoel slaagt Coburn er niet echt in om van beide 'bronnen' één geheel te maken. Daarvoor gaan ze te weinig een dialoog met elkaar aan en misschien komt dat vooral omdat er qua vorm en uitstraling een grote afstand blijft tussen kiekjes en professionele, artistieke fotografie. Voor mij komt het boek toch op de eerste plaats over als een overzicht van eigen werk van de afgelopen tien jaar. Niettemin: een apart boek.

- Daniel W. Coburn: *The Hereditary Estate*
Karen Irvine e.a. (t)
Kehrer
ISBN 978-3-86828-537-6
Prijs € 39,90

Met *The Map* bewees de Japanse fotograaf Kikuji Kawada al in 1965 dat hij een fotoboek kon maken met de kracht en uitstraling van een driedimensionaal kunstobject. Ik heb het origineel nooit onder ogen gehad, maar een in 2005 gepubliceerde heruitgave wel. En als je daarin begint te bladeren en de ene na de andere *gate-fold* openslaat en weer dicht doet, word

je in een duistere wereld getrokken die gedomineerd wordt door herinneringen aan de atoombom op Hiroshima en de Amerikaanse bezetting van Japan. Ik ken weinig of geen fotoboeken waar het zwart zo zwart is en zo overheersend. Zoiets staat of valt uiteraard met de kwaliteit van het drukwerk en de gekozen papiersoort en die is ook bij de heruitgave groot. Dat gaat ook op voor een nieuw boek van de Japanse meester dat bij MACK uitgekomen is onder de titel *The Last Cosmology*. Het boek – met werk uit de jaren 1980-2000 – doet denken aan een droom in zwart-wit, een droom waarin maans- en zonsverduisteringen een prominente rol spelen. Net zoals *The Map* bevat *The Last Cosmology* raadselachtige beelden die je niet meteen thuis kunt brengen maar die wel intrigeren. Het is niettemin veel toegankelijker en oogt gewoner dan het meesterwerk uit 1965.

Ook hier kom je op weinig foto's mensen tegen. En opnieuw overheerst het duister, niet alleen bij nachtelijke taferelen maar bijvoorbeeld ook bij donkere dreigende wolpartijen. Schitterend is de nachtelijke foto van kraaien, gezeten op een tv-

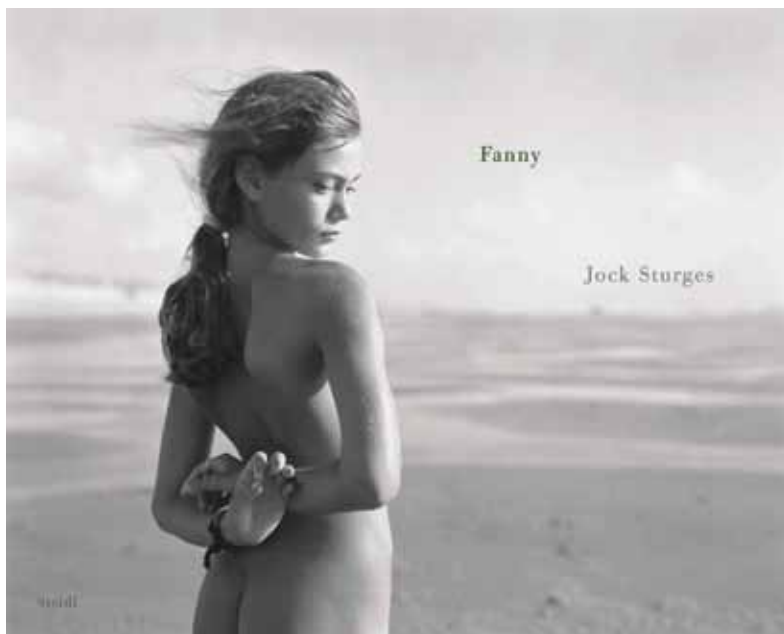
antenne tegen de achtergrond van een immense sterrenhemel. Het doet onmiddellijk denken aan dat andere meesterwerk uit de Japanse fotografie, *Solitude of Ravens* van Masahisa Fukase. De daarin opgeroepen gevoelens van eenzaamheid en zwaarmoedigheid ervaar ik echter niet bij Kawada.

Het boek heeft een Engelstalige en Japanse cover en het staat ieder vrij om aan de voor- of achterkant te beginnen. Kawada is inmiddels de tachtig gepasseerd en wekt in zijn korte inleiding de indruk al een beetje afscheid te hebben genomen van deze wereld. Als ik hem goed begrijp heeft hij met deze foto's niet alleen een beeld willen scheppen van het einde van de 20e eeuw maar ook van zijn eigen wisselende gemoedsstemmingen in die tijd.

Het is denk ik een boek om vaker ter hand te nemen – bij voorkeur met handschoentjes om het zwart niet te verpesten met lelijke vingerafdrukken.

- Kikuji Kawada: *The Last Cosmology*
MACK
ISBN 978-1910164235
Prijs € 55,00

Jock Sturges is internationaal bekend geworden door zijn foto's van beeldschone, fijnebouwde jonge meisjes en vrouwen op naturistenstranden. Hij heeft ook diverse boeken op zijn naam staan. Net zoals in *Misty Dawn – Portrait of a Muse* (2008) is ook *Fanny* gewijd aan één persoon die Sturges gedurende vele zomers in het Zuid-Franse Montalivet gevolgd heeft met zijn grootformaatcamera – van kind tot volwassen vrouw. In dit geval: van haar vijfde tot 27ste levensjaar. In zijn voorwoord meldt de Amerikaanse fotograaf dat hij ditmaal niet alleen de beste foto's heeft opgenomen maar bijna alle foto's die hij ooit van Fanny maakte. En wel om een zo compleet mogelijk beeld te scheppen van haar persoon én om te laten zien 'how shoots progress'. Sturges legt ook tamelijk omstandig uit waarom hij deze ene persoon zoveel aandacht geeft. Kortweg komt het erop neer dat Fanny zoiets als een dochter voor hem geworden is sinds ze op haar tiende haar moeder verloor. Het doet denken aan eerder genoemde *Misty Dawn* die ooit opmerkte dat Sturges en zijn modellen een soort familie vormen. Vergelijk je de twee boeken, dan wint

Misty Dawn het wat mij betreft van *Fanny*. Op de eerste plaats is het nieuwe, veel omvangrijkere boek nogal eenzijdig: er wordt wel heel vaak geposeerd op het strand en bepaalde houdingen komen wel heel vaak terug; óók bij de andere, vaak net zo fraai gebouwde meisjes, die regelmatig mee op de foto gaan. Ook ben ik geen liefhebber van de sepia-achtige afdrukken die alles te zoetelijk maken. Wat dat betreft vind ik de weinige kleu-

renfoto's die ook opgenomen zijn een verademing, voor een deel althans. Zeker, Sturges is van een andere en hogere klasse dan David Hamilton en hij heeft tal van schitterende foto's gemaakt, maar ik zou graag zien dat hij eens van repertoire veranderde.

- Jock Sturges: *Fanny*
Steidl
ISBN 978-3-86930-694-0
Prijs € 78,-

Verder verschenen onder meer:

- Frits Baarda: *Rotterdam 14 mei 1940 – De ooggetuigen*. De foto's. Uitgeverij Thoth. ISBN 978-90-6868-676-0. Prijs € 19,90.
- Juergen Teller: *Siegerflieger*. Steidl. ISBN 978-3-86930-914-9. Prijs € 29,80.
- *Eyes Wide Open*. 100 Years of Leica Photography. Kehrer. ISBN 978-3-86828-530-7. Prijs € 98,-.
- Casper Sejersen: *Belongs to Joe*. MACK ISBN 9781907946592. Prijs € 50,-.
- Cameron Jamie: *Front Lawn Funerals and Cemeteries*. Edition Patrick Frey. ISBN 978-3-905929-74-4. Prijs € 62,-.
- Erik Kessels: *In almost every Picture # 14*. KesselsKramer Publishing. ISBN 978-90-70478-41-4. Prijs € 25,-.
- Lee Miller. Walter Moser e.a. Hatje Cantz. ISBN 978-3-7757-3955-9. Prijs € 29,80.

Meer hierover in een volgende aflevering van De FOTOgraaf. ■